

"כי החיים במלוא ישם הוים רק שם בקו הגבול"

הרהורים בסוגיית בן סורר ומורה
חור קידר

פתיחה

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו, ויסרו אתו ולא ישמע אליהם. ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקמו. ואמרו אל זקני עירו: "בננו זה סורר ומרה, איננו שמע בקלנו, זולל וסבא" ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו!

בן סורר ומורה נדון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חייב, שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים, רע להן ורע לעולם. יין ושינה לרשעים הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים, רע להן ורע לעולם. פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים, רע להן ורע לעולם. כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם, ולצדיקים, הנאה להן והנאה לעולם. שקט לרשעים רע להן ורע לעולם, ולצדיקים, הנאה להן והנאה לעולם?

ארצה להתמקד במשנה זו ובגמרא בדף ע"א עמוד ב' העוסקת בה, ולגעת בקשר שבין מיגור תופעת בן סורר ומורה ובין "ובערת הרע מקרבך", בין גיל ההתבגרות ובין מוסר, בין הרגלים והתמכרות ובין כוח, אנרגיה וחיוניות.

בפרק המשניות ובגמרא ישנה התעסקות רבה בפרק הזמן שבו יכול לחול גדר בן סורר ומורה: הביא שתי שערות, בן ולא איש וכדומה. למסקנת הגמרא, מסתבר שמדובר

¹ דברים כ"א, י"ח-כ"א

² סנהדרין, פרק שמיני, משנה ה

בתקופת מעבר קצרה בת שלושה חודשים בין ילדות לבגרות, בין ילד לאיש: "אמר רבי כרוספדאי אמר רבי שבתי: כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלושה חודשים"³.

מן הלימוד בסוגיה הבנתי שעיקר העיסוק בסוגיה הוא בעניין הגבול, במעבר בין כאן לשם – בגיל ההתבגרות. במעבר מילדות לבגרות עם כל המתחים שבגיל המרתק הזה: בין הרצון לעצמאות לבין הצורך בתלות, בין תחושת ה"כל יודע" לבין תחושת אי-הוודאות, בין הרצון לסביבת חברים לבין הרצון בהתבודדות, בין הרצון להתבגר לבין הרצון להישאר בילדות העוטפת והנעימה.

אמנם, גיל ההתבגרות במאה ה-21 שונה לגמרי ממה שהיה אז. גם במקום הילד בעולם, בגופו, ובמפגש שלו עם עולמו הפנימי והחיצוני המתפתח, וגם במקומו מול הוריו וההיררכיה ביניהם. אבל אני מאמין שנקודת המפגש בין המתבגר כיום לתמונת המתבגר שמצוירת בפרשיית בן סורר ומורה היא נקודת המרד ששזורה לאורך הסוגיה.

עונשו של הבן הסורר והמורה בפסוקים מפתיע מאד ביחס למעשיו. על פי הפסוקים הילד בסה"כ אינו שומע בקול אביו ואמו, ו-"זולל וסובא" – וכבר נידון למוות בסקילה: "בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו זולל וסובא ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (זולל וסובא הם פעלים המבטאים צריכה מוגזמת של בשר ויין, כך על פי הפסוק במשלי: "אַל תְּהִי כְּסָבְאֵי יֵין, כְּזֹלְלֵי בָשָׂר לְמוֹת"⁴) כלומר, מעשיו – אינו מקשיב להוריו, זולל בשר ושותה יין, ועונשו – כיליון נפשו וגופו מהעולם.

אך מדוע המרד של המתבגר מוביל לענישה כ"כ כבדה? אולי משהו אחר מסתתר כאן, ובאמת כפי שאומרת הגמרא – צריך לדרוש, ולקבל שכר הסוגיה זו? נראה לי שיש כמה וכמה דברים מהותיים ללמוד מסוגיה זו.

על תשוקה, על טוב ורע ועל גיל ההתבגרות

בגיל ההתבגרות קיימת רגישות גבוהה יותר ונטייה רבה יותר להתמכרות, יחד עם רצון עז לחיפוש ריגושים חדשים, כך שהעיסוק בהתמכרות בסוגיה⁵ מתאים מאד לאתגרים העומדים לפני בן גילו של בן סורר ומורה – התמכרות לבשר ויין בעבר יכולה בקלות להתחלף בהתמכרות לגראס או לאינסטגרם, בימינו.

³ סנהדרין סט ע"א

⁴ משלי כ"ג, כ'

⁵ בבלי, סנהדרין ע"א. "הכא משום אמשוכי הוא ובכל שהוא לא מימשיך" – כלומר, האיסור על הנער הוא בבשר ויין זולים, בגלל החשש שימשיך ויקנה עוד ועוד ולמעשה יתמכר.

בנוסף, גיל ההתבגרות הוא תקופה בה מתקבעים הרגלים לקראת הבגרות, כך שיש לו חשיבות מיוחדת לבריאות הנפשית והפיזית של הנער לכשיתבגר: אם בהרגלי האכילה של הנער, אם בשליטה בדחפים שלו ואפילו בעיצוב הרגלי חשיבתו ורעיונותיו.

כשקראתי בסוגיה, חשתי הזדהות עם הנער ובמרדו. המרד, שלרוב נכלא בקונוטציה שלילית, עשוי להיות דווקא מרידה בהתאבנות של המבוגרים, במוסכמות, בצרות הלב ובצמצום הנפש. אחת הדוגמאות היפות שעלו בדעתי לכך זו דמותה של תמר מ-”מישהו לרוץ איתו” של דויד גרוסמן: יחד עם המרד וזריקת כל החוקים - יש בה רצון אמיתי וזן להיטיב ולעשות חסד בשפה הפרטית שהיא שלה בלבד.

גם בסוגיה מצאתי שדרים ורמזים לאנרגיה, לתשוקה ולכוח שבגיל הזה. חיפוש אחר ריגוש, אומץ רב, קיצוניות. אמנם, יש לעיתים רוע ואכזריות בגילאים האלה, אבל יש בו גם משהו זך, טהור ואמיתי.

מעין שלב שבו הכל כל כך חי ובווער.

הגמישות המוחית, המחשבתית, הפיזית והמחפש עשויה להוביל לתחנות רבות בדרך שבהן ניתן ליפול, אך ישנן גם אפשרויות רבות לצמיחה, ולהתפתחות בריאה וחיונית בתפר ההוא של ההתבגרות, של ”בשיל לא בשיל”.

אם מעיינים במקורות, ניתן לראות שברוב במקומות שבהם כתוב ”ובערת הרע מקרבך”, מדובר במקרה בו צריך למגר לחלוטין רע מהחברה ולהגיע לתיקון מוסרי. כך מצאתי בפרשיות העוסקות בנביא שקר, בעבודה זרה, בעבירה על החוק והמוסד, בעדים זוממים, ובנאפת ונואף⁶. כפי שראינו, גם בפסוקים העוסקים בבן סורר ומורה מופיעות המילים ”ובערת רע מקרבך”, כלומר בסיפור הבן הסורר והמורה במיגור הרע בקרבך או בעולם בכלל.

המשפט ”ובערת רע מקרבך” בא הנה כתביעה מוסרית לתיקון חברתי.

כך שאולי בשלב שבו הנער מחפש את עצמו ומגלה את מהן אמונותיו, הלכי רוחו, חלומותיו, תשוקותיו, חולשותיו וחוזקותיו, התורה קוראת לנו לעשות הכל כדי לבער את הרע מתוך רצונות והשקפות עולמו של הבן הסורר והמורה, ולהביא לכך שהאנרגיות העצומות של המתבגר יופנו למקום טוב בעזרת חינוך למעשים חיוביים, וכך כמו שכתבה המשנה – תבוא הנאה לעולם, וכוחותיו של המתבגר לא יפנו למקום רע – לרע לעולם.

⁶ דברים יז, ז-יב

דברים יט, יט

דברים כב, כא-כב, כד

דברים כד, ז